

СИСТЕМА ВЕДЕННЯ СЕЛЕКЦІЙНО-ПЛЕМІННОЇ РОБОТИ У МОЛОЧНОМУ СКОТАРСТВІ УКРАЇНИ

Сучасний стан селекційно-племенної роботи з молочними породами великої рогатої худоби характеризується певним скороченням національної бази племенних ресурсів, зниженням племенних і продуктивних якостей тварин, застосуванням у ряді випадків недосконалих методів відтворення стада та відсутністю системи державного контролю за найважливішими елементами селекції — одержанням, вирощуванням, оцінкою і використанням племенних бугаїв. Можливості широкого залучення кращого генетичного матеріалу спеціалізованих молочних порід зарубіжної селекції повною мірою не реалізуються.

Ринкові відносини спричинили перерозподіл племенних ресурсів між громадським сектором та орендними, фермерськими стадами (приватний сектор). Так, станом на 1 січня 1998 р. співвідношення поголів'я корів у громадському і приватному секторах становило 53 : 47. Негативно на стан справ вплинув диспаритет цін між продукцією тваринництва та енергоносіями, технікою, гербіцидами, засобами захисту рослин і ветпрепаратами. Втрачені ті напрацювання, що раніше мали місце в практиці розведення молочної худоби — цілеспрямовані плани якісного вдосконалення племенних і продуктивних характеристик тварин, ритмічна робота елевєрів, розробка планів постановки бугаїв на випробування за якістю нащадків, формування биковиробничих груп корів, централізована оцінка плідників та визначення їх племенної цінності.

Нами розроблено програму реформування системи ведення селекційно-племенної роботи в стадах з різними формами власності, що базується на породних принципах управління селекційним процесом та апробованих світових системах обліку й оцінки тварин. При цьому основним методом розведення тварин залишається великомасштабна селекція, що базується на широкому використанні бугаїв-лідєрів загальнопородного значення.

© М.В. Зубець, В.П. Буркат, М.Я. Єфіменко, О.Ф. Хаврук,
І.П. Петренко, Б.Є. Подоба, А.П. Кругляк, В.І. Антоненко,
Ю.П. Полупан, 1999

Організація селекційно-племінної роботи. Головною ланкою реформованої системи є створення при Національному об'єднанні з племінної справи у тваринництві ради асоціацій «Молочне скотарство», яка об'єднує і координує роботу асоціацій чорнорябих, червоних, червоно-рябих, симентальської та бурих порід. Породні асоціації виконують заплановані обсяги робіт (проводять стандартизований добір потенційних і визнаних матерів ремонтних бугайців, складають плани індивідуального підбору для загальноновизнаних бугаїв-лідерів, розробляють турову постановку бугаїв на випробування у мережу контрольних стад, централізують безперервну оцінку бугаїв за якістю нащадків) у зоні розповсюдження худоби, незважаючи на адміністративне чи відомче підпорядкування. У своїй роботі асоціації спираються на Головний селекційний центр України та Південно-Західний, Західний, Південний, Східний і Центральний регіональні селекційні центри.

Селекційні центри виконують тактичні завдання породних асоціацій у мережі племпідприємств і племгосподарств (різних форм власності) через незалежну структуру контролерів-асистентів, експертів-бонітерів, лабораторії оцінки якості молока, ембріотрансплантацію, клонування, спрямовану регуляцію статі нащадків та генетичний моніторинг бугаїв-плідників і биковиробничих корів. Інформаційна база первинних даних селекційних центрів, племінних і випробних господарств нагромаджується і обробляється в комп'ютерному центрі, який забезпечує необхідними аналітичними розрахунками породні асоціації.

Завдання і функції структурних підрозділів. Головним завданням ради асоціацій «Молочне скотарство» є розробка стратегії розвитку галузі в Україні та координація роботи асоціацій молочної худоби. Вона здійснює наукове забезпечення ведення селекційно-племінної роботи у породах: атестацію племінних ресурсів, підготовку нормативних документів до Закону України «Про племінне тваринництво», розробку інструкцій та рекомендацій з бонітування молочної худоби, оцінки бугаїв за якістю нащадків, лінійної оцінки типу будови тіла тварин та ін.

Породні асоціації створюються їх засновниками — власниками племінних тварин, спеціалістами, науковцями і фінансуються за рахунок відповідних відрахувань від власників племінних ресурсів.

Кожна асоціація, спираючись на достовірне інформаційне забезпечення, за допомогою науковців розробляє тактику селек-

ційно-плеємінної роботи з породою. За сучасного поголів'я різних порід молочної худоби, впровадження методу «очікуючих» бугаїв, інтенсивності відбору 1:6 та осіменіння 80% маток спермою поліпшувачів запропоновані оптимальні варіанти селекційно-плеємінної роботи в асоціаціях молочної худоби.

Для їх реалізації у цілому необхідно мати 3110 визнаних матеріалів ремонтних бугайців та 99 тис. маток з надоем 3 тис. і більше кілограмів молока, яких потрібно осіменити спермою бугаїв, що перевіряються. Але реальна база плеємінних ресурсів України лише на 50% задовольняє вимоги оптимальних програм. Тому на період 1998 – 2000 рр. пропонується щорічна потреба у ремонтних бугаях — 390 голів, постановка на оцінку за якістю нащадків 280 голів, виявлення 42 поліпшувачів за випробного співвідношення 1:6. При банку сперми на одного бугая-поліпшувача 150 тис. доз та витрати 3,5 спермодози на одне запліднення це забезпечить осіменіння 1,8 млн корів (55% усього поголів'я) спермою плідників-поліпшувачів. У наступні роки обсяги селекційно-плеємінної роботи та суворість добору тварин поступово зростатимуть.

Наукове забезпечення породних асоціацій передбачає вибір мережі плеємінних і контрольних стад різних форм власності, складання завдань одержання биковиробничих корів, розробку планів індивідуальних парувань, постановку бугаїв на випробування за якістю нащадків, підготовку кадрів контролер-асистентської та експерт-бонітерської служби, видання держплемкниг, каталогів результатів оцінки бугаїв за якістю нащадків та рекламних проспектів.

Програма породних асоціацій реалізується через регіональні селекційні центри, які безпосередньо проводять роботу на плеєм-підприємствах, плеємінних, контрольних та кращих фермерських стадах зони обслуговування. Вирощування ремонтних бугайців, їх відповідність встановленим стандартам, достовірність даних первинного обліку, строки передачі плеємінного матеріалу на аукціони контролюються і гарантуються спеціалістами асоціації. За нестачі високоцінних бугаїв тієї чи іншої лінії асоціація купує їх у країнах з розвиненим молочним скотарством.

Регіональні селекційні центри координують роботу спеціалістів незалежної служби контролерів-асистентів та експертів-бонітерів. Контролери-асистенти забезпечують достовірність первинного зоотехнічного обліку та оперативний контроль за станом справ у зонах розведення худоби. Державний контролер-асистент реєструє новонароджений молодняк, організовує проведення екс-

пертизи походження, контролює його ріст і розвиток, проводить контрольні доїння, відбирає середні проби молока для аналізу, стежить за реалізацією планів індивідуального закріплення та порядком використання сперми бугаїв, що перевіряються за якістю нащадків. Експерт-бонітер, керуючись розробленими рекомендаціями, здійснює оцінку екстер'єру корів-первісток у порівнянні з типом модельної тварини конкретної породи. Необхідна чисельність контролерів-асистентів, експертів-бонітерів і потреба у автотранспорті розраховуються, виходячи з наявної бази племінних ресурсів та зони обслуговування селекційного центру.

Розміщення племінних ресурсів. Наявне поголів'я корів обслуговується селекційними центрами таким чином:

- Головний селекційний центр: чорно-рябі породи — 730 тис., червоно-рябі — 250 тис., червоні — 110 тис., лебединська — 130 тис., інші породи — 15 тис. голів;

- Південно-Західний (Черкаський) селекційний центр: червоно-рябі — 350 тис., чорно-рябі — 150 тис., інші породи — 4 тис. голів;

- Західний (Львівський) селекційний центр: чорно-рябі — 160 тис., червоно-рябі — 60 тис., червона польська — 18 тис., бура карпатська — 8 тис., інші породи — 2 тис. голів;

- Південний (Херсонський) селекційний центр: червоні — 473 тис., чорно-рябі — 30 тис., червоно-рябі — 2,5 тис., інші породи — 2,3 тис. голів;

- Східний (Луганський) селекційний центр: червоні — 262 тис., червоно-рябі — 122 тис., чорно-рябі — 104 тис., інші породи — 0,9 тис. голів;

- Центральний (Дніпропетровський) селекційний центр: червоні — 260 тис., чорно-рябі — 45 тис., червоно-рябі — 30 тис., інші — 1,5 тис. голів.

Регіональні селекційні центри забезпечують безперебійну роботу лабораторій по визначенню якості молока — вмісту жиру, білка, лактози, соматичних клітин тощо. Вся первинна інформація про племінних корів, бугаїв-плідників, корів-первісток контрольних стад нагромаджується в інформаційній базі даних селекційних і передається на загальнодержавний інформаційний центр для узагальнення та відповідної обробки (зведені дані бонітування, визначення племінної цінності бугаїв, лінійна оцінка типу будови тіла корів-первісток та ін.).

Запропонована система ведення племінної роботи у молоч-

ному скотарстві України потребує негайного переходу до породного рівня управління селекцією. Виконання запланованих організаційних, структурних, методичних, матеріально-технічних та фінансових завдань дасть змогу отримати нові покоління тварин, які здатні забезпечити конкурентоспроможність галузі молочного скотарства у XXI столітті.

Інститут розведення і генетики тварин УААН

УДК 636.22/28.082

В.І. АНТОНЕНКО

ПЛЕМІННА ЦІННІСТЬ ГОЛШТИНСЬКИХ БУГАЇВ У РІЗНИХ УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ

За нинішнього стану справ у національній системі селекції плідників молочної худоби дедалі ширших масштабів набуває використання сперми чистопородних голштинських бугаїв селекції США і Канади. Дані первинного обліку мережі племінних, товарних, фермерських стад різних природно-кліматичних зон держави свідчать, що використання генетичного потенціалу голштинських бугаїв, у тому числі й оцінених за якістю нащадків, повною мірою не реалізується.

Нами проаналізовані результати власних досліджень та матеріали інших селекціонерів з метою порівняння результатів оцінки племінної цінності чистопородних голштинських бугаїв в умовах Канади і України. У наведеній таблиці представлені дані, узагальнення яких дає змогу зробити такі висновки:

1. Сертифікат якості плідників зарубіжної селекції не може бути основою для їх беззаперечного широкого використання у процесі відтворення нових генерацій тварин національних порід молочної худоби.

2. Ефективність використання чистопородних голштинських плідників залежить від створених умов годівлі, вирощування й утримання маточного поголів'я тварин. Чим кращі кормові умови, створені у стаді, тим вища ефективність використання голштинів.

3. Усі плідники національної і зарубіжної селекції мають пройти ідентифіковану систему оцінки за якістю нащадків у конкретних умовах товаровиробника.

© В.І. Антоненко, 1999

Розведення і генетика тварин. 1999. Вип. 31 – 32